

Nr 38.

Utlåtande med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisationen av den lokala försöksverksamheten på jordbrukets område, m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I årets statsverksproposition har Kungl. Maj:t under nionde huvudtiteln (p. 27) föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1952/53 beräkna till Lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök: Bidrag till lokal försöksverksamhet och Bidrag till fast försöksverksamhet reservationsanslag av 225 000 respektive 43 000 kronor.

Sedermera har Kungl. Maj:t i en till riksdagen den 29 februari 1952 avläten, till utskottet hänvisad proposition, nr 109, föreslagit riksdagen att

1) godkänna de förslag rörande organisationen av den lokala försöksverksamheten på jordbrukets område, m. m., vilka angivits i propositionen;

2) å riksstaten för budgetåret 1952/53 under nionde huvudtiteln anvisa

a) till Lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök: Bidrag till lokal försöksverksamhet ett reservationsanslag av 180 000 kronor;

b) till Lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök: Bidrag till fast försöksverksamhet m. m. ett reservationsanslag av 175 000 kronor; och

c) till Bidrag till hushållningssällskapen: Demonstrationsgårdsverksamhet ett reservationsanslag av 30 000 kronor.

I detta sammanhang har utskottet behandlat två inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 392 av herr *Grym m. fl.* och II: 526 av herr *Adolfsson m. fl.*, i vilka hemstälts, att riksdagen vid behandlingen av förevarande proposition måtte besluta dels att i motionerna anförda synpunkter beaktas vid fördelningen av anslaget Bidrag till lokal försöksverksamhet, dels att ifrågavarande anslag fastställes till 250 000 kronor för budgetåret 1952/53, dels ock att hushållningssällskapen kunna erhålla lån och bidrag ur jordbrukets maskinlånepond för anskaffande av maskinutrustning för försöksverksamheten.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för motionerna, får utskottet hänvisa till dessa. Såvitt avser den närmare utredningen i ärendet i övrigt får utskottet, i den mån redogörelse därför ej lämnas i det följande, hänvisa till propositionen.

Inledning.

Jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 15 september 1950 tillkallade dåvarande chefen för jordbruksdepartementet såsom sakkunniga för att verkställa utredning och avgiva förslag angående organisationen av den lokala försöksverksamheten landshövdingen C. E. A. Mannerfelt, tillika ordförande, överinspektören för lantbrukets försöksväsen, professorn Y. H. Gustafsson, ledamoten av riksdagens första kammare, hemmansägaren J. N. Jonsson, sekreteraren i Hallands läns hushållningssällskap N. Ch. Månsson samt ledamoten av riksdagens andra kammare, lantbrukaren S. F. Hansson. Sedan landshövdingen Mannerfelt avlidit, tillkallades i hans ställe landshövdingen B. A. Fallenius.

De sakkunniga, vilka antagit benämningen 1950 års lantbruksförsökskommitté, ha den 30 oktober 1951 avgivit betänkande med förslag rörande organisationen av den lokala försöksverksamheten på jordbrukets område m. m. (stencilerat). Vid betänkandet har fogats särskilt yttrande av professorn Gustafsson. Det må vidare nämnas, att kommittén vid fullgörandet av sitt uppdrag haft att taga under övervägande, bland annat, riksdagens skrivelse nr 325 vid 1950 års riksdag jämte jordbruksutskottets utlåtande nr 35 i anledning av de likalydande motionerna I: 67 och II: 72 om beredande av möjlighet för hushållningssällskapen att genom lantbruksnämndernas förmedling erhålla lån för inköp av gårdar att drivas som ekonomiska demonstrationsjordbruk.

Över betänkandet ha, efter remiss, utlåtanden avgivits av ett flertal myndigheter och sammanslutningar.

Styrelsen för lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök har i skrivelse den 31 augusti 1951 hemställt om anvisande av medel för budgetåret 1952/53 till bidrag till lokal och fast försöksverksamhet.

Huvuddragen av 1950 års lantbruksförsökskommittés förslag och yttrandena däröver.

Kommitténs förslag. Kommittén uttalar, att organisationen och samordningen av den lokala försöksverksamheten bör kunna göras mera effektiv och intensiv. Härvid betonas särskilt angelägenheten av en direkt och för verksamheten stimulerande kontakt mellan hushållningssällskapen samt de praktiska jordbrukarna och deras aktuella problem, å ena sidan, och den statliga försöksverksamheten, å andra sidan. Enligt kommittén är det jämväl nödvändigt att utvidga den nuvarande verksamheten, framför allt såvitt gäller försök av mera allmängiltig karaktär samt vissa tidigare efter-satta försöksgrenar. Då kommittén funnit att de medel, vilka nu stå till förfogande, icke ens förslå till att upprätthålla verksamheten i dess nu-

varande omfattning, anser sig kommittén vidare böra föreslå en höjning av det statliga stödet till verksamheten.

Vad först angår hushållningssällskapens lokala försöksverksamhet anser kommittén, att någon väsentlig skillnad icke längre föreligger i syftet med de nuvarande båda försökstyperna, nämligen de egentliga lokala försöken och de s. k. skrivelseförsöken, d. v. s. sådana försök, som beställas och ersättas av statens jordbruksförsök. De kunna och böra därför i fortsättningen behandlas och ersättas efter samma grunder. För att den erforderliga samordningen skall ernås bör ett allomfattande program för försöksverksamheten upprättas. Detta program bör klargöra dels vilka uppgifter som skola angripas, dels hur detta skall ske och vem som skall göra det.

I anslutning härtill föreslår kommittén, att landet skall indelas i sju försöksdistrikt, vart och ett omfattande närgränsande och ur jordbruksgeografiska, jordbruksekonomiska och driftsmässiga synpunkter i möjligaste mån jämställda hushållningssällskapsområden. Inom varje distrikt skall inrättas en nämnd med uppgift att upprätta förslag till försöksprogram omfattande samtliga de försök, som under en viss period skola med statsbidrag utläggas inom distriktet, samt att även i övrigt handha planläggningen av försöksverksamheten, fördelningen av arbetsuppgifterna, publiceringen av försöksresultaten m. m. Inom nämnden böra samtliga de av försöksprogrammet berörda försöksorganen vara företrädade. Nämnden bör därför bestå av representanter för såväl distriktets hushållningssällskap och försöksringar som statens jordbruksförsök och de statliga försöksgårdarna. Vidare bör överinspektören för försöksväsendet äga deltaga i och framföra sin mening vid nämndens sammankomster. Jämväl övriga institutioner och företag, som bedriva försöksverksamhet på jordbrukets och angränsande områden, förutsättas skola få erforderligt inflytande på försöksprogrammets utformning och innehåll.

Kommittén framhåller härefter, att försöksprogrammen torde komma att få en sådan omfattning, att de tillsammans icke alltid kunna rymmas inom ramen för anvisade medel. En sammanjämkning blir därför erforderlig och torde vara nödvändig även för att nå den önskvärda samordningen. Denna sammanjämkning bör anförtros åt ett särskilt centralt organ bestående av överinspektören samt representanter för distriktsnämnderna och statens jordbruksförsök samt av statsagronomen i statistik och försöksteknik. Organet bör vara oförhindrat att med sig adjungera representanter för andra institutioner, som bedriva försöks- eller forskningsverksamhet på jordbrukets eller angränsande områden. Beredningsorganet skall efter sammanjämkning framlägga förslag till försöksprogram för hela landet. Detta förslag föredrages därefter av överinspektören inför styrelsen för lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök, som sedan har att slutgiltigt godkänna och fastställa programmet.

En följd av den nya anordningen blir, att de nuvarande standardplanerna för gödslings- och växtodlingsförsök icke längre behöva upprättas. Då enligt kommittén någon anledning icke föreligger att inkoppla försöks-

ledarmötet på arbetet med de föreslagna nya försöksprogrammen innebär detta, att ett av detta mötes viktigaste åligganden upphör. Mötet anses emellertid dock böra bibehållas, ehuru med något ändrade arbetsuppgifter. Där emot finner kommittén det nuvarande försöksrådet vara överflödigt såsom samarbetsorgan. Kommittén föreslår därför att nämnda råds verksamhet skall nedläggas. Vid sådant förhållande anser kommittén, att det ifrågasatta nya centrala organet bör benämnas jordbruksförsöksrådet.

Enligt kommittén täcka de nuvarande statliga bidragen till lokal försöksverksamhet icke tillnärmelsevis de verkliga kostnaderna. Kommittén finner det därför nödvändigt att full ersättning skall lämnas försöksvärdarna för intrång, kostnader och handräckning för försökens genomförande. Ersättningen bör grundas på en kalkylmässig beräkning avseende varje särskild försökstyp inom de olika försöksområdena. Till försökskostnader böra endast hänföras sådana direkta utgifter som erfordras för att genomföra försöken. Kommittén beräknar medelkostnaden per försök till 225 kronor. Slutligen uttalar kommittén i detta sammanhang, att alla beställningsförsök, som avse att tjäna beställarens eget intresse, böra betalas av denne.

Beträffande de fasta försöksplatserna, d. v. s. försöksgårdar samt försöksfält och försöksstationer, framhåller kommittén att det är synnerligen angeläget, att ytterligare dylika platser skola inrättas så snart som möjligt, åtminstone inom de viktigaste av landets jordbruksområden. Kommittén förutsätter härvid, att de nuvarande statliga försöksgårdarna skola bibehållas. Vidare utgår kommittén från att statsmakterna ämna fullfölja inrättandet av de statliga försöksgårdar, varom principbeslut fattats eller för vilka mark redan inköpts. I fråga om den fortsatta utbyggnaden av det statliga försöksgårdssystemet uttalas i betänkandet, att kostnaderna för inrättandet och drivandet av statliga försöksgårdar äro så stora, att det tills vidare icke torde vara möjligt att utbygga detta system utöver vad som nyss förutsatts. Kommittén finner emellertid samtidigt att lokalt drivna gårdar — med vilka kommittén i vissa avseenden jämställt fasta fält — skulle kunna komplettera det nuvarande försöksgårdssystemet. Möjligheter böra därför beredas hushållningssällskapen att efter köp eller genom arrende inrätta och driva försöksgårdar eller försöksfält. Detta anses lämpligast böra ske på så sätt, att sällskapen efter beslut av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall erhålla rätt att för ändamålet upptaga amorteringslån med statlig garanti på i huvudsak samma villkor som de, vilka gälla för erhållande av lån till yttre rationaliseringsåtgärder.

Då det är av stor betydelse, att utbyggnaden av systemet med fasta försöksplatser sker planmässigt, böra enligt kommittén hushållningssällskapen vid planerandet av nya dylika platser som regel samråda med statens jordbruksförsök. Den slutliga prövningen av frågan om inrättande av fast försöksplats bör emellertid ankomma på styrelsen för lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök. Med hänsyn till att försöken vid försöksgårdar och fasta försöksfält komma att bli speciellt krävande beträffande tillsyn och skötsel samt dessutom komma att förorsaka ett avsevärt intrång, anser

sig kommittén böra föreslå att för ifrågavarande försök skall utgå en extra ersättning utöver den, som angivits i det föregående. Enligt kommittén bör denna ersättning bestämmas till 10 kronor per försöksparcell.

För att en mera enhetlig organisation av verksamheten vid de fasta försöksplatserna skall kunna erhållas föreslår kommittén vidare, att de fasta försöksstationer, som finnas vid vissa lantbruks- och lantmannaskolor, i fortsättningen skola inordnas under respektive hushållningssällskap i stället för att, såsom nu är fallet, handhavas av skolorna själva.

I fråga om de s. k. demonstrationsgårdar, vilka nu finnas inrättade hos vissa hushållningssällskap, anför kommittén, att dylika gårdar synas vara av stort värde såsom instrument för att sprida kunskap om vidtagna rationaliseringsåtgärder samt om det mindre jordbrukets ekonomiska förhållanden. Kommittén föreslår därför att demonstrationsgårdsverksamhet skall ingå såsom ett led i hushållningssällskapens arbete på jordbrukets rationalisering. Verksamheten bör omfatta hela landet. Det erforderliga antalet gårdar anses med hänsyn till det statsfinansiella läget böra begränsas till 55 stycken, varav 34 i Norrland.

Inköp av gård för demonstrationsändamål föreslås skola kunna ske under samma villkor och under samma förutsättningar som föreslagits skola gälla för inköp av försöksgård. I övriga fall — sålunda vid arrende eller annat avtal — bör fordras godkännande av styrelsen för lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök. Möjlighet bör vidare finnas för hushållningssällskap, som inköpt eller arrenderat gård för nu ifrågavarande ändamål, att för erforderliga rationaliseringsåtgärder erhålla lån och bidrag efter de grunder, som gälla för enskild jordbrukare.

Då de av kommittén föreslagna demonstrationsgårdarna i stort sett avse att fylla samma ändamål som de nuvarande studiegårdarna i Norrland, bör enligt kommittén en särskild organisation för sistnämnda gårdar icke längre uppehållas. De medel, som nu stå till förfogande för studiegårdsverksamheten, avses i stället skola disponeras för demonstrationsgårdarna. Kommittén föreslår nämligen, att såsom bidrag till hushållningssällskap för driftsförlust på grund av demonstrationsverksamhet skall utgå ett årligt belopp av 1 200 kronor per gård.

Beträffande publiceringen av försöksresultaten föreslår kommittén åtgärder, som avse att åstadkomma större snabbhet i materialets bearbetning och i arbetet med att upprätta sammanställningar rörande resultaten av den mera allmängiltiga försöksverksamheten. För att verksamheten skall få den praktiska nytta, som avsetts, anses det nödvändigt att tillräckliga medel skola ställas till förfogande för publiceringsverksamheten.

Kommittén berör även något den enskilda försöksverksamheten på förevarande område. Den framhåller att det, om resultaten av sådan verksamhet äro avsedda att offentliggöras och vinna officiell karaktär, föreligger intresse av att denna verksamhet i viss utsträckning följes från

statens sida. I den mån så begäres böra därför statliga eller statsunderstödda försöksorgan ställas till förfogande för nu nämnt ändamål. Det förutsattes emellertid, att därvid vissa föreskrifter skola meddelas från det allmännas sida rörande försöksverksamhetens utövande m. m.

Vad slutligen angår finansieringen av kommitténs förslag framhålles, såsom redan förut antytts, att desammas genomförande kräver en väsentlig höjning av stödet åt ifrågavarande verksamhet. Med stöd av verkställda beräkningar föreslår kommittén sålunda, att den årliga medelsanvisningen till bidrag till lokal försöksverksamhet skall höjas med 332 000 kronor, eller från 268 000 till 600 000 kronor. För bidrag till publicering av försöksresultaten beräknas ett med 25 000 kronor till 40 000 kronor förhöjt belopp. Däremot föranleder kommitténs förslag i fråga om demonstrationsgårdar icke något ökat medelsbehov. Kostnaderna för demonstrationsgårdsverksamheten beräknas nämligen till 70 000 kronor eller samma belopp, som nu disponeras för studiegårdsverksamheten. Ett genomförande av kommitténs förslag medför alltså en årlig kostnadsökning för det allmänna å 357 000 kronor.

Yttrandena. Remissutlåtandena över kommitténs betänkande äro av skiftande innebörd. Endast ett fåtal remissinstanser, däribland *hushållnings-sällskapen i Hallands, Västmanlands och Västerbottens län*, ha sålunda oreserverat tillstyrkt kommitténs samtliga förslag. Å andra sidan har emellertid icke någon remissinstans helt avstyrkt förslagens genomförande. Några remissinstanser, nämligen *styrelsen för lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök, lantbrukshögskolans lärar- och försökskollegier, lantbruksakademien* samt *jordbrukets forskningsråd* ha dock i sina yttranden påyrkat en överarbetning av betänkandet i enlighet med de ändringsförslag, som de framlagt. Sammanfattningsvis torde kunna sägas, att *det stora flertalet remissmyndigheter anslutit sig till huvudprinciperna i kommitténs förslag men samtidigt gjort erinringar mot vissa detaljer däri*. Framför allt ha förslagen rörande den lokala försöksverksamhetens ordnande föranlett åtskilliga anmärkningar.

Lantbrukshögskolans anslagsäskanden för budgetåret 1952/53.

Å riksstaten för innevarande budgetår ha till Lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök: Bidrag till lokal försöksverksamhet samt Bidrag till fast försöksverksamhet anvisats reservationsanslag av 225 000 respektive 43 000 kronor. För budgetåret 1950/51 voro anslagen uppförda med samma belopp. Nettoutgifterna under anslagen uppgingo för sistnämnda budgetår till 115 808 respektive 43 000 kronor. Den låga belastningen å anslaget till bidrag till lokal försöksverksamhet berodde på eftersläpning, i det att vissa igångsatta eller planerade försök då ännu icke föranlett några större utgifter. Å anslaget förelåg därför den 1 juli 1951 en reservation å 214 168 kro-

nor, därav 91 972 kronor voro odisponerade. Däremot fanns vid nämnda tidpunkt ingen nämnvärd reservation å anslaget till bidrag till fast försöksverksamhet.

I skrivelse den 31 augusti 1951 har styrelsen för *lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök* hemställt, att ifrågavarande båda anslag för budgetåret 1952/53 skola höjas med 49 000 respektive 11 200 kronor till 274 000 respektive 54 200 kronor. Vid anslagsberäkningen har styrelsen emellertid icke tagit hänsyn till de av 1950 års lantbruksförsökskommitté avgivna förslagen.

Ökningen av anslaget till *bidrag till lokal försöksverksamhet* beräknar styrelsen på följande sätt.

	Ökning
1. Bidrag till hushållningssällskapens lokala gödslings-, växtodlings- och ogräsförsök	15 800
2. Statens jordbruksförsöks specialförsöksverksamhet	
a) Kompensation för löneökningar	4 900
b) Försök med slåttervallar	5 000
c) Specialförsök med spårämnen	5 000
3. Försöksverksamhet med matpotatis	400
4. Stallgödselmedel	6 600
5. Ogräsbekämpningsförsök	
a) Kompensation för löneökningar	1 300
b) Försöksmässig prövning av i handeln förekommande preparat m. m.	10 000
	Summa kronor 49 000

Höjningen av anslaget till *bidrag till fast försöksverksamhet* hänför sig med 6 200 kronor till ökade lönekostnader och med 5 000 kronor till försök med olika såningsdjup.

Departementschefen.

Departementschefen har anfört följande.

»Den betydelse, som en effektiv och omfattande försöksverksamhet har för jordbrukets utveckling, är allmänt erkänd. Genom försöksverksamheten vinnas de praktiska erfarenheter, som ofta fordras för att jordbruksforskningens framsteg skola kunna utnyttjas i praktisk jordbruksdrift. Försöksverksamheten behövs även på en mångfald andra områden för att jordbrukarna skola kunna få sådan ledning och sådana anvisningar rörande jordbruksdriftens anordnande, att de kunna utnyttja sina produktionsfaktorer på bästa möjliga sätt.

Med hänsyn till dessa förhållanden är det självfallet av största vikt att de medel, som stå till försöksverksamhetens förfogande, skola utnyttjas så

effektivt som möjligt. Betydelsen härav ökas ytterligare, i den mån medelsanvisningen på grund av statsfinansiella skäl måste hållas på en lägre nivå än som i och för sig vore önskvärd.

Kommittén har i första hand företagit en omprövning av den lokala jordbruksförsöksverksamhetens organisation i syfte att effektivisera densamma. Vidare har kommittén föreslagit vissa ändringar i grunderna för det statliga stödet åt denna verksamhet ävensom införande av möjlighet för hushållningssällskapen att få statligt stöd till inrättande och drivande av egna försöks- och demonstrationsgårdar. Kommittén har däremot — i enlighet med sina direktiv — ej ingått på frågan om en utvidgning av jordbruksförsöksverksamheten. Det må även anmärkas, att kommitténs arbete ej berört husdjursförsöks- och trädgårdsförsöksverksamheten.

Vad angår organisationen av den lokala jordbruksförsöksverksamheten syfta de förslag, som kommittén framlagt, i främsta rummet till att skapa garantier för att erforderlig samordning skall komma till stånd vid planeringen och utförandet av de försök, som skola utläggas på olika håll. Genom en dylik samordning har kommittén velat vinna dels att försöken i största möjliga utsträckning skola kunna inriktas på de problem, som vid en allsidig bedömning måste anses mest angelägna, dels att försök rörande samma problem ej skola bedrivas på olika håll i större omfattning än som behövs för att tillförlitliga resultat skola erhållas utan i stället företagas så, att säkra svar på de uppställda frågorna kunna erhållas så snabbt och billigt som möjligt.

De åtgärder, som kommittén föreslagit i dessa syften, innebära huvudsakligen, att landet skulle indelas i sju försöksdistrikt, vart och ett bestående av två eller flera hushållningssällskapsområden. Inom varje sådant distrikt skulle finnas en särskild distriktsnämnd med uppgift, bland annat, att upprätta förslag till program rörande samtliga de försök som under viss period skulle utläggas inom distriktet med stöd av statsmedel. Programmet skulle sålunda omfatta ej blott sådana försök, som hittills utförts inom ramen för sällskapens lokala försöksverksamhet i egentlig mening, utan även sådana försök, som sällskapen hittills utfört på uppdrag av statens jordbruksförsök, s. k. skrivelseförsök. Sedan de olika distriktsnämnderna uppgjort förslag till program för ett visst år, skulle dessa förslag därefter granskas och, i mån av behov, sammanjämkas av ett särskilt centralorgan. Detta skulle bestå av dels överinspektören för jordbrukets försöksväsen, dels representanter för distriktsnämnderna och statens jordbruksförsök och dels statsagronomen i statistik och försöksteknik. Centralorganet skulle även kunna med sig adjungera representanter för andra institutioner, som bedriva forskning eller försöksverksamhet på jordbrukets område. Då centralorganet behandlat distriktsnämndernas förslag, skulle centralorganet för styrelsen för lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök framlägga ett förslag till försöksprogram för hela landet. Det skulle därefter ankomma på sagda styrelse att slutligt pröva och fastställa försöksprogrammet. I anslutning till

detta organisationsförslag har kommittén ansett att det nuvarande lantbruksförsöksrådet borde upphöra.

Det är enligt min mening uppenbart att en organisation av den art, som nu antytts, i åtskilliga avseenden innebär fördelar framför den nuvarande. Den skulle sålunda otvivelaktigt ge större garantier för att valet av försöksuppgifter skulle ske med vederbörligt beaktande av de olika frågornas angelägenhetsgrad och likaså för att försöken skulle utläggas på ett fullt ändamålsenligt sätt och onödiga dubblingar undvikas. Emellertid kan jag samtidigt ej undgå att finna, att vissa svagheter vidlåda den föreslagna organisationsformen. En av dessa sammanhänger med spørgsmålet om en gränsdragning mellan verksamheten vid statens jordbruksförsök, å ena, samt den lokala försöksverksamheten, å andra sidan.

I direktiven för kommitténs arbete uttalades rörande sistnämnda spørsmål, att kommittén borde överväga frågan om en gränsdragning mellan de försök, som borde utföras i statens lantbruksförsöks egen regi, och de försök, som borde utföras inom ramen för den lokala försöksverksamheten. En grundläggande princip syntes därvid böra vara, att de statliga försöksgårdarna i främsta rummet borde användas för grundläggande eller mera krävande försök ävensom för försök av mera allmängiltig karaktär, medan hushållningssällskapens försöksverksamhet främst borde inriktas på att klarlägga sådana problem, vilkas lösande vore av omedelbar praktisk betydelse för jordbruket i vederbörande sällskaps område. Det framhölls emellertid samtidigt, att en dylik gränsdragning givetvis icke borde innebära, att den lokala verksamheten icke skulle kunna utnyttjas även för den statliga försöksverksamhetens räkning. Tvärtom borde där liksom hittills ett fruktbarande samarbete eftersträvas.

Kommittén har rörande detta spørsmål uttalat att det enligt dess mening icke finnes skäl att uppdraga någon skarp gräns mellan de försök, som böra utföras i statens lantbruksförsöks regi, och de försök, som böra utföras inom ramen för den lokala försöksverksamheten. I enlighet härmed har kommittén också, såsom förut nämnts, förutsatt att de program, som enligt dess förslag skulle upprättas av distriktsnämnderna och slutligen fastställas av styrelsen för lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök, skulle upptaga ej blott de försök, som falla inom ramen för vad som hittills brukat hänföras till den lokala försöksverksamheten, utan även de s. k. skrivelseförsöken, vilka sällskapen hittills utfört på uppdrag av statens jordbruksförsök.

I överensstämmelse med den uppfattning, som kommit till uttryck i direktiven ävensom i några remissyttranden, anser jag emellertid att det skulle innebära en olägenhet, om skillnaden mellan statens jordbruksförsöks verksamhet och den lokala försöksverksamheten på detta sätt till stor del skulle utplånas. I detta avseende kan jag i stort sett ansluta mig till vad som anförts i yttrandet från lantbrukshögskolans lärar- och försökskollegier. Jag vill även framhålla, att den nyss berörda olägenheten gör sig gällande i särskilt hög grad, därest de bidrag, som utgå av allmänna medel, ej

förslå till att täcka hela kostnaden för försöken. Kommittén har visserligen föreslagit att så skall ske och för detta ändamål även förordat en betydande höjning av de statliga anslagen till försöksverksamheten. Ehuru även jag anser en höjning av dessa anslag befogad, kan jag i nuvarande läge icke förordna en höjning av den storleksordning som kommittén ifrågasatt. Man bör därför enligt min mening räkna med att en del av kostnaderna för den lokala försöksverksamheten liksom hittills skall bestridas av de medel, som stå till sällskapens förfogande för uppehållande av deras verksamhet i allmänhet. Det synes då ej lämpligen böra sättas i fråga, att ett sällskap av egna medel skulle bestrida en del av kostnaderna för ett försök, som ej är av omedelbart intresse för sällskapet egen upplysnings- och rådgivningsverksamhet utan utföres för att lösa mera långsiktiga problem, med vilka statens jordbruksförsök äro sysselsatta.

I enlighet med vad jag nu anfört bör alltså enligt min mening en viss skillnad även i fortsättningen upprätthållas mellan den rent lokala försöksverksamheten och de s. k. skrivelseförsöken. Detta utgör väl i och för sig intet avgörande hinder för inrättandet av försöksdistrikt och distriktsnämnder med den uppgift, som kommittén föreslagit. Mot denna organisationsform kunna emellertid enligt min mening anföras betänkligheter även ur andra synpunkter. Det synes sålunda till en början klart att det, såvida man ej vill avsevärt utöka antalet distrikt, blir nödvändigt att i vissa fall till ett och samma distrikt hänföra hushållningssällskap med tämligen olikartade jordbruksintressen. Ökar man åter antalet distrikt så mycket som behövs för att undvika denna olägenhet, löper man risken att antalet blir så stort att vad kommittén velat vinna genom distriktsindelningen i huvudsak går förlorat. Vidare synes det föreligga fara för att arbetet inom distriktsnämnderna skulle bli tämligen tungrott och dessutom — eftersom en sammanjämkning av nämndernas förslag till försöksprogram under alla förhållanden skulle behöva företagas centralt — delvis skulle komma att innebära ett dubbelarbete.

På grund av nu anförda förhållanden anser jag mig ej kunna förordna att sådana försöksdistrikt och distriktsnämnder, som kommittén angivit, skola inrättas obligatoriskt. Däremot synes det önskvärt, att man söker att på annat sätt tillgodose de synpunkter, som legat till grund för kommitténs förslag. Såsom anförts i några yttranden torde härvidlag otvivelaktigt åtskilligt kunna vinnas genom samarbete på frivillighetens väg dels mellan målsmännen för den lokala försöksverksamheten, å ena, samt representanter för den statliga försöksverksamheten, å andra sidan, dels mellan närliggande sällskap med likartade problem. Ett dylikt samarbete förekommer redan i ej oväsentlig utsträckning, och det synes angeläget att det skall ytterligare utbyggas och fördjupas. Jag förutsätter att överinspektören för försöksväsendet samt statens jordbruksförsök komma att verka härför.

Med hänsyn till den uppfattning, åt vilken jag nu givit uttryck, saknar jag anledning att ingå på frågorna om distriktsindelningen och distriktsnämndernas sammansättning.

Kommitténs förslag i fråga om försöksprogrammet innebär emellertid — utöver vad nu sagts om att skrivelseförsöken skulle ingå i detsamma och om sättet för detsammans upprättande — ännu en betydande avvikelse från vad som nu gäller. De standardplaner, som nu upprättas, ange nämligen i fråga om hushållningssällskapens sort- och gödslingsförsök endast de försökstyper, för vilka bidrag skall utgå. Sällskapen ha sålunda i stort sett frihet att själva bestämma, hur många försök av de olika typerna de vilja utföra, var försöken skola läggas m. m. Det av kommittén föreslagna försöksprogrammet skulle däremot kunna betydligt mera i detalj reglera både antalet av de försök av olika typer, för vilka statsbidrag skulle kunna utgå till varje sällskap, ävensom fordringarna i övrigt på representativitet m. m. Även i detta avseende bör kommitténs förslag ses mot bakgrunden av att kommittén förordat att statsbidragen till de lokala försöken skulle utformas så att de gäve full ersättning för försökskostnaderna.

Hur långt man bör gå i fråga om en sådan detaljreglering kan uppenbarligen vara tveksamt. Å ena sidan är det enligt min mening angeläget, att man ej i onödan begränsar hushållningssällskapens frihet att själva bestämma, på vilka av de i försökstyperna upptagna problemen de önska koncentrera sig, och hur försöken rörande dessa problem skola utläggas. Detta gäller givetvis i särskilt hög grad, därest sällskapen själva ha att bära en del av försökskostnaden. Å andra sidan är det klart att det — både med hänsyn till de statsmedel som satsas för ändamålet och till jordbrukets intresse av att snabbt och säkert få svar på de uppställda frågorna — är av vikt att försöken utformas så ändamålsenligt som möjligt ur kostnads- och effektivitetssynpunkt.

Vid övervägandet av denna fråga har jag kommit till den uppfattningen, att man i princip liksom hittills bör överlåta åt de olika sällskapen att besluta om detaljinriktningen av deras försöksverksamhet. Man kan dock enligt min uppfattning ej bortse från att det kan vara erforderligt med vissa kompletterande föreskrifter i syfte att öka den lokala försöksverksamhetens effektivitet. I anslutning till fastställandet av försöksprogrammet böra därför till en början kunna meddelas bestämmelser rörande fördelningen av de tillgängliga bidragsmedlen mellan sällskapen, så att man får en lämplig avvägning av de belopp, som ställas till de olika sällskapens förfogande. Om så skulle anses av behovet påkallat böra vidare beträffande viss eller vissa försökstyper kunna meddelas föreskrifter rörande det maximiantal försök, för vilka bidrag må utgå till visst eller vissa sällskap, ävensom kompletterande villkorsbestämmelser beträffande utläggningen av försöken. Jag vill emellertid framhålla att bestämmelser av sist nämnt slag böra meddelas endast därest ett påtagligt behov därav skulle föreligga.

Det förberedande arbetet med upprättande av försöksprogram bör enligt min mening bedrivas i stort sett i samma ordning som hittills. Detta arbete bör sålunda åvila statens jordbruksförsök, givetvis efter inhämtande av yttrandet och förslag från hushållningssällskapen och andra intresserade. För att man skall erhålla en önskvärd samordning av verksamheten torde det

emellertid vara av värde, om de lokala intressena beredas möjlighet att medverka även vid den centrala sammanställningen och sammanjämkningen av de föreliggande önskemålen. Sedan statens jordbruksförsök framlagt sitt förslag till arbetsprogram, torde detta därför böra granskas av ett centralt organ av den art, som kommittén föreslagit. Då några distriktsnämnder enligt min uppfattning ej böra inrättas, torde de representanter för distriktsnämnderna, som enligt betänkandet skulle ingå i sagda centralorgan, lämpligen kunna ersättas av förslagsvis fyra av försöksledarmötet utsedda representanter.

Den slutliga prövningen och fastställandet av försöksprogrammet torde liksom hittills böra ankomma på styrelsen för lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök.

Såsom kommittén framhållit torde det samarbete man velat trygga genom inrättandet av det nuvarande lantbruksförsöksrådet, i praktiken kunna vinnas på enklare sätt. Jag har med hänsyn härtill intet att erinra mot kommitténs förslag, att försöksrådets verksamhet skall upphöra.

Vad kommittén anfört angående försöksledarmötet föranleder ingen erinran från min sida. De synpunkter, som lantbruksakademien och jordbrukets forskningsråd anfört rörande mötets uppgifter, synas även värda beaktande.

Vad härefter angår frågan om statsbidrag till den lokala försöksverksamheten har kommittén föreslagit, att full ersättning av allmänna medel i princip skulle utgå för sällskapens direkta utgifter för försöken. Det skulle dock ankomma på överinspektören för jordbrukets försöksväsen och det av kommittén föreslagna försöksrådet att med ledning av företedda kostnadskalkyler och vissa av kommittén angivna regler rörande de utgifter, som skulle ersättas, fastställa vissa maximibelopp för ersättningarna. Såvitt angår skrivelseförsöken innebär nämnda princip i stort sett ingen avvikelse från vad som gäller för närvarande. Beträffande den egentliga lokala försöksverksamheten skulle ett genomförande av förslaget däremot medföra en mycket avsevärd höjning av ersättningsbeloppen. Dessa äro för närvarande maximerade till 30 kronor för gödslingsförsök och 45 kronor för sortförsök, under det att kommittén uppskattat de faktiska kostnaderna till i medeltal 225 kronor per försök.

Även enligt min mening är en höjning av de nuvarande bidragen nödvändig, om den lokala försöksverksamheten skall kunna uppehållas på en någorlunda tillfredsställande nivå. Såsom jag redan förut angivit kan jag dock icke i nuvarande läge förorda en höjning av den storleksordning som kommittén ifrågasatt, utan är av den uppfattningen att en del av kostnaderna liksom hittills måste få bestridas av de medel, som ställas till sällskapens förfogande för uppehållande av deras verksamhet i allmänhet. Jag vill i detta sammanhang erinra om att i propositionen nr 32/1952 angående anslag till hushållningssällskapen för budgetåret 1952/53 föreslagits en förhållandevis betydande ökning av sällskapens omkostnadsanslag. Såsom anförts i ett yttrande synes det vidare ur administrativa synpunkter önsk-

värt att det nuvarande systemet med fasta högstbelopp skall bibehållas. Dessa torde få bestämmas av Kungl. Maj:t med hänsyn till medelsåtgången och försöksverksamhetens omfattning m. m. Med hänsyn till nu anförda förhållanden anser jag mig ej kunna tillstyrka att man för nästa budgetår vid bestämmandet av storleken av anslaget till den lokala försöksverksamheten skall räkna med högre bidrag än 60 kronor för såväl gödslings- som sortförsök.

Mot kommitténs förslag att statsbidragen till försöksringar för lokala gödslingsförsök skola göras oberoende av Ortsbidrag har jag intet att erinra.

I detta sammanhang torde jag få upptaga även en annan fråga angående ändring i villkoren för statsbidrag till lokala gödslings- och sortförsök. Såsom villkor för dylika bidrag gäller för närvarande, att den lokale ledaren av försöken äger tillräckliga insikter i försöksarbete, att försöksledaren till sitt förfogande har teknisk försöksutrustning av beskaffenhet att kunna godkännas av lantbrukshögskolan samt att försöksverksamheten bedrivs på ett tillfredsställande sätt i överensstämmelse med av lantbrukshögskolan meddelade anvisningar. Samtliga dessa villkor torde böra bibehållas. Härutöver gäller emellertid för närvarande ytterligare såsom villkor för bidrag, att vederbörande hushållningssällskap eller försöksring icke för verksamhetens upprätthållande mottager understöd från konstgödsfirmor eller jämförliga intressenter vare sig i form av kontant bidrag eller fri konstgödsel eller eljest. Sistnämnda villkor torde väl ha varit motiverat under de förhållanden, som rådde då bestämmelsen tillkom. Någon anledning att numera upprätthålla detsamma torde emellertid icke föreligga.

Med den ståndpunkt beträffande upprättandet av försöksprogrammet, som jag intagit, torde överinspektörens befattning med granskningen av dessa program ej bli så omfattande, att det enbart med hänsyn till denna arbetsuppgift kan anses erforderligt att den försöksgårdsföreståndartjänst, som eventuellt kan bli överflödig, skall överföras till hans kansli. Med anledning av vad som i ett yttrande anförts rörande kommitténs förslag här om vill jag emellertid framhålla, att gällande tjänstbestämmelser uppenbarligen ej lägga hinder i vägen för att innehavaren av sagda tjänst placeras vare sig å kansliet eller å statens jordbruksförsök.

Vad kommittén anført angående de s. k. beställningsförsöken från enskilt håll kan jag i och för sig biträda. Samtidigt vill jag framhålla att det, även om något formellt hinder ej uppställes för sällskapen att åtaga sig beställningar i sådana fall, där beställaren har ett direkt kommersiellt intresse av försökets utfall, är angeläget att sällskapen i normala fall skola åtaga sig dylika beställningar endast i samförstånd med vederbörande centrala institution.

I fråga om organisationen av den fasta försöksverksamheten har kommittén till en början föreslagit den ändringen att verksamheten vid de till lantbruks- eller lantmannaskola förlagda försöksstationerna skulle inordnas

under hushållningssällskapen i stället för att, såsom nu är fallet, handhavas av vederbörande skola efter anvisningar av statens jordbruksförsök. I likhet med några remissinstanser anser jag emellertid att tillräckliga skäl saknas för en dylik åtgärd. Jag vill härvidlag särskilt framhålla dels att en dylik åtgärd skulle strida mot den uppfattning i fråga om gränsdragningen mellan den statliga försöksverksamheten och sällskapens försöksverksamhet, åt vilken jag i det föregående givit uttryck, dels att densamma med all sannolikhet skulle menligt inverka på skolornas och deras befattningshavares intresse för försöksverksamheten. Vad jag nu sagt gäller dock givetvis endast sådan försöksverksamhet, som bedrivs efter överenskommelse mellan skolan och statens lantbruksförsök. I den mån vid ett skoljordbruk därutöver i samråd med hushållningssällskapet utläggas försök, som inrymmas under sällskapets lokala försöksverksamhet, böra självfallet de för sistnämnda försöksverksamhet gällande reglerna tillämpas.

Det viktigaste av kommitténs förslag i fråga om den fasta försöksverksamheten gäller emellertid möjligheten för sällskapen att inrätta försöksgårdar i egen regi. I likhet med kommittén anser jag, att dylika försöksgårdar måste tillmätas ett stort värde. Erfarenheterna från de sällskap, där sådana gårdar redan kommit till stånd, torde till fullo bestyrka detta. Försöksgårdar av detta slag kunna vidare bli ett värdefullt komplement till de statliga försöksgårdarna och torde kunna åstadkommas med väsentligt mindre tillskott av allmänna medel än vad som skulle erfordras, om i stället det statliga försöksgårdssystemet skulle utbyggas. Jag ansluter mig därför till kommitténs uppfattning, att det allmänna bör underlätta för sällskapen att anskaffa dylika gårdar. I fråga om formerna för stödet kan jag även i väsentliga delar godtaga kommitténs förslag. Hushållningssällskap, som önskar inrätta försöksgård, torde därför efter prövning av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall böra kunna erhålla lånegaranti i överensstämmelse med vad som gäller beträffande dylik garanti vid förvärv av mark för yttre rationaliseringsändamål. Med hänsyn till att den kapitalinvestering, som kan erfordras för anskaffande av inventarier och dylikt, kan bli tämligen betungande, torde hushållningssällskap, som efter prövning av Kungl. Maj:t skall igångsätta egen försöksgård, böra kunna erhålla lånegaranti jämväl för driftslån.

De lånegarantier, som kunna komma att beviljas för nu nämnda ändamål, torde kunna inrymmas inom ramen för de garantiutfästelser, som enligt riksdagens medgivande må lämnas för yttre rationaliseringsåtgärder respektive för driftslån. Någon särskild garantiram för nu ifrågavarande ändamål torde alltså ej erfordras.

För försök, som ett hushållningssällskap inom ramen för det vederbörigen fastställda försöksprogrammet utför på egen försöksgård, bör givetvis utgå bidrag enligt samma grunder som för försök på annan plats. Enligt kommitténs förslag skulle emellertid härjämte utgå en särskild ersättning med 10 kronor för varje försöksparell. Detta förslag har motiverats med att de försök, som skulle komma att förläggas till försöksgårdar, torde bli

speciellt krävande beträffande skötsel och tillsyn och komma att medföra större intrång än normalt. Jag kan dock ej ansluta mig till detta förslag utan anser att ersättningen för här ifrågakarande försök bör utgå efter samma grunder som ersättning för annan lokal försöksverksamhet. I detta sammanhang må emellertid även påpekas, att det torde kunna förutsättas, att statens jordbruksförsök komma att söka använda här avsedda gårdar för utläggande av sådana försök, som ingå i jordbruksförsökens egen verksamhet. För dylika försök böra försöksgårdarna — i enlighet med vad förut anförts — kunna påräkna full ersättning.

I anslutning till sina förslag rörande försöksverksamheten har kommittén även upptagit vissa frågor om åtgärder för att underlätta spridningen av försöksresultaten. Kommittén förordar härvid att anslaget till statens jordbruksförsöks trycknings- och publikationskostnader skall höjas från det för innevarande budgetår beräknade beloppet av 15 000 kronor till 40 000 kronor. Såsom en åtgärd, vilken särskilt tar sikte på att sprida kunskaper bland jordbrukarna om resultaten av försöks- och rationaliseringsverksamheten, föreslår kommittén härjämte att sällskapen skola erhålla ekonomiskt stöd av det allmänna för anskaffande och drivande av särskilda demonstrationsgårdar.

Vad först angår anslaget till trycknings- och publikationskostnader vill jag erinra om att i riksstatsförslaget för nästa budgetår under anslaget till omkostnader vid lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök för publikationstryck vid statens jordbruksförsök upptagits ett med 5 000 kronor till 20 000 kronor förhöjt belopp. Någon ytterligare medelsanvisning för ändamålet anser jag mig ej kunna föreslå så vitt angår nästa budgetår.

Vad härefter gäller frågan om statligt stöd till demonstrationsgårdar delar jag kommitténs uppfattning, att dylika gårdar kunna vara av mycket stort värde såsom ett hjälpmedel i sällskapens upplysnings- och rådgivningsverksamhet bland jordbrukarna. De konkreta belägg för effekten av en ändamålsenlig planläggning av jordbruksdriften och av olika rationaliseringsåtgärder, som kunna lämnas på dylika gårdar, torde ofta i högre grad än många andra upplysningsformer vara ägnade att ge positiva resultat. Att inrätta sådana försöksgårdar, som föreslagits i det föregående, kan härvidlag icke anses tillräckligt, då driften vid dessa med hänsyn till försöksverksamheten i regel ej kan läggas på det sätt, som ur jordbruks-ekonomisk synpunkt är mest lämpligt. Jag finner det därför önskvärt att sällskapen skola få stöd av det allmänna för anskaffande och drivande även av demonstrationsgårdar. Jag vill emellertid anmärka att vad jag nu sagt om skillnaden mellan försöks- och demonstrationsverksamhet givetvis icke utesluter, att dessa båda verksamhetsgrenar i större eller mindre utsträckning kunna förenas på en gård.

Såsom kommittén framhållit kan demonstrationsgårdsverksamheten bedrivas under olika former. Ett sällskap kan sålunda köpa eller arrendera en gård för detta ändamål eller också träffa avtal med ägaren av viss gård om att denne skall ställa gården till förfogande för demonstrationsändamål.

För egen del anser jag att särskilt den sista utvägen ofta torde vara att föredraga, då man därigenom dels kan undvika kapitalinvesteringar och dels lättare än eljest kan åstadkomma ett ur demonstrationssynpunkt önskvärt ombyte av gårdar.

Det statliga stödet till hushållningssällskap för anskaffande av demonstrationsgård torde böra utgå efter samma grunder som de, vilka jag förut föreslagit i fråga om stöd för anskaffande av försöksgård. Kungl. Maj:t bör sålunda kunna lämna lånegaranti för inköp av dylik gård ävensom för driftslån i samband med köp eller arrende av dylik gård. Några särskilda bestämmelser angående lån och bidrag till rationaliseringsåtgärder vid demonstrationsgårdar äro enligt min mening icke påkallade. De bestämmelser, som i allmänhet gälla för dylika lån och bidrag, torde sålunda böra tillämpas även i nu förevarande fall. Vad till slut angår driften av demonstrationsgård torde man även här ha att räkna med att något intrång kommer att uppstå till följd av syftet med gården. Det synes därför önskvärt att ett visst bidrag skall kunna utgå av allmänna medel såsom ersättning härför. Omfattningen av intrånget kan dock uppenbarligen komma att variera avsevärt. I vissa fall torde det ej behöva bli större än att det kan täckas av gårdens inkomster, medan det i andra fall, såsom även påpekats i några yttranden, kan komma att ej oväsentligt överstiga det av kommittén föreslagna bidragsbeloppet av 1 200 kronor för år och gård. Med hänsyn härtill synes det lämpligast att ett visst belopp ställes till Kungl. Maj:ts förfogande, ur vilket bidrag får utgå efter prövning av omständigheterna i varje särskilt fall. Såsom jag i det följande skall närmare ange förordar jag att den nuvarande studiegårdsverksamheten skall upphöra. Det belopp, som därigenom inbesparas, i runt tal 70 000 kronor om året, synes lämpligen i stället kunna användas för nu ifrågakvarande demonstrationsgårdsverksamhet. Det torde emellertid icke vara sannolikt att något större antal demonstrationsgårdar kommer till stånd redan under nästa budgetår. Med hänsyn härtill torde man ej för budgetåret 1952/53 behöva räkna med större medelsbehov för nu ifrågakvarande ändamål än 30 000 kronor.

Enligt kommitténs förslag skulle demonstrationsgårdsverksamheten ställas under överinseende av lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök, som tillika skulle vara anslagsmyndighet. Då demonstrationsgårdsverksamheten är att betrakta som ett led i hushållningssällskapens allmänna upplysningsverksamhet på jordbrukets område, är det emellertid enligt min mening riktigare att verksamheten skall stå under överinseende av lantbruksstyrelsen.

Fördelningen av nyssnämnda belopp torde i enlighet med det anförda böra ankomma på Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, lantbruksstyrelsen.

I fråga om inköp av sådana försöks- och demonstrationsgårdar som nu nämnts, torde det av flera skäl vara lämpligt att en viss återhållsamhet iakttages till dess ytterligare erfarenheter av verksamheten å dylika gårdar hunnit inhämtas. Med hänsyn härtill anser jag att lånegaranti tills vidare ej bör beviljas för inköp av mer än högst 10 sådana gårdar.

I anslutning till det anförda torde jag även få upptaga frågan om en eventuell utbyggnad av det statliga försöksgårdssystemet. Såsom tidigare framhållits kunna av hushållningssällskapen drivna försöksgårdar bli ett värdefullt komplement till de statliga försöksgårdarna. Inrättas dylika gårdar kommer därför frågan om en utbyggnad av det statliga försöksgårdssystemet i ett annat läge än tidigare. Det synes under sådana förhållanden ej i nuvarande läge finnas anledning att överväga att inrätta ytterligare statliga försöksgårdar utöver dem som redan finnas eller för vilka mark redan förvärvat av det allmänna.

Jag anser mig ej kunna tillstyrka att, såsom i ett par yttranden ifrågasatts, lån och bidrag ur jordbrukets maskinlånepond skulle kunna utgå till hushållningssällskapen för anskaffande av utrustning för försöksverksamheten.

I detta sammanhang torde jag även få beröra frågan om studiegårdsverksamhetens bibehållande. Det är enligt min mening ofrånkomligt att denna verksamhet varit förhållandevis dyrbar och knappast givit resultat, som stått i rimlig proportion till kostnaderna. Såsom kommitténs majoritet påpekat kunna dessutom de föreslagna demonstrationsgårdarna fullgöra en avsevärd del av de uppgifter, som studiegårdarna varit avsedda att fylla. Med hänsyn härtill ansluter jag mig till kommittémajoritetens förslag att studiegårdsverksamheten skall upphöra och att de medel, som inbesparas därigenom, i stället skola användas för att främja en demonstrationsgårdsverksamhet av det slag, som förut angivits.

Även om en nedläggning av studiegårdsverksamheten nu beslutas, torde emellertid vissa kostnader för verksamheten komma att uppstå under budgetåret 1952/53. Kontrakten angående studiegårdarna kunna nämligen i en del fall ej genom uppsägning bringas till upphörande tidigare än den 30 september 1952. Vissa mindre ersättningsbelopp torde därför få utbetalas till gårdarnas innehavare för tiden den 1 juli—den 30 september 1952. Dessa ersättningar ävensom de avvecklingskostnader, som i övrigt kunna uppstå, torde ej komma att uppgå till större belopp än att de kunna inrymmas i det anslag å 30 000 kronor, som enligt vad jag förut anfört bör utgå för nästa budgetår för demonstrationsgårdsverksamhet.

Kommittén har även behandlat spörsmålet om vissa åtgärder för tillsyn över sådan enskild försöksverksamhet, som drives i vederbörande företags eller organisations egen regi. I de fall då resultaten av sådan försöksverksamhet äro avsedda att offentliggöras och vinna officiell karaktär, har kommittén ansett att verksamheten i viss utsträckning bör följas från det allmännas sida. Med anledning härav vill jag allenast framhålla, att det givetvis bör ankomma på vederbörande statliga organ att pröva, huruvida en dylik försöksverksamhet kan anses så upplagd att organet bör biträda vid tillsynen över verksamheten eller medge, att resultaten av denna få offentliggöras under myndighetens medverkan. Att det därvid skulle uppställas någ-

ra särskilda villkor i fråga om godkännande av den person, som leder försöksverksamheten, eller rörande dennes anställnings- och pensionsförhållanden finner jag däremot icke lämpligt.

Vad till slut angår anslagsfrågorna har jag redan förut angivit att man enligt min mening bör uppehålla den hittillsvarande skillnaden mellan den lokala försöksverksamheten i egentlig mening och de s. k. skrivelseförsöken. Med hänsyn härtill synes det lämpligt att dessa båda grenar hållas åtskilda även anslagsmässigt. I princip anser jag det riktigt att medelsanvisningen till täckande av kostnaderna för skrivelseförsöken, på sätt lantbrukshögskolans lärar- och försökskollegier uttalat, liksom medelsanvisningen till den fasta försöksverksamheten skall ske under den i anslaget till materiel m. m. vid lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök ingående delposten till försökskostnader och materiel avseende statens jordbruksförsök. I avvaktan på en sådan omläggning torde för nästa budgetår kostnaderna för skrivelseförsöken och bidragen till den fasta försöksverksamheten böra upptagas under ett särskilt anslag under rubriken Lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök: Bidrag till fast försöksverksamhet m. m. Vidare torde under rubriken Lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök: Bidrag till lokal försöksverksamhet böra upptagas det belopp, som skall utgå till hushållningssällskapen för ifrågavarande verksamhet. Slutligen torde såsom ett särskilt anslag under rubriken Bidrag till hushållningssällskapen: Demonstrationsgårdsverksamhet böra upptagas det belopp som skall utgå i årliga bidrag till demonstrationsgårdar. Samtliga tre anslag torde böra givas karaktär av reservationsanslag.

Vad angår anslagets storlek torde man i fråga om den lokala försöksverksamheten kunna utgå från det antal försök, som lärar- och försökskollegierna angivit, eller 3 000, ävensom ett bidrag av 60 kronor per försök. Kostnaden för bidragen skulle i så fall komma att uppgå till sammanlagt 180 000 kronor. Under anslaget för Bidrag till fast försöksverksamhet m. m. torde böra upptagas dels det belopp av 43 000 kronor, som för innevarande budgetår utgår för bidrag till fasta försöksstationer och försöksfält, dels den del av det hittillsvarande anslaget till lokal försöksverksamhet, som är avsedd för skrivelseförsöken samt för försök med matpotatis, stallgödsel och ogräsbekämpningsmedel, sammanlagt 96 200 kronor. Summan av dessa båda belopp, i runt tal 140 000 kronor, torde vidare med hänsyn till den löne- och kostnadsstegring, som inträtt under 1951 och är att förvänta under år 1952, böra uppräknas med 25 procent eller 35 000 kronor. Sammanlagt synes anslaget alltså böra uppföras med ett belopp av (140 000 + 35 000 =) 175 000 kronor.

För bidrag till hushållningssällskapens demonstrationsgårdsverksamhet bör såsom förut nämnts beräknas ett belopp av 30 000 kronor.

Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att vidtaga de författningsändringar och utfärda de föreskrifter i övrigt, vilka bli erforderliga vid bifall till vad jag i det föregående förordat.»

Utskottet.

Vad först angår frågan om organisationen av den lokala jordbruksförsöksverksamheten kan utskottet i princip ansluta sig till Kungl. Maj:ts förslag. I enlighet härmed förordar utskottet, att en viss skillnad även i fortsättningen skall upprätthållas mellan den rent lokala försöksverksamheten och de s. k. skrivelseförsöken samt att kostnaderna för de lokala försöken liksom hittills delvis skola bestridas av de medel, som stå till hushållningssällskapens förfogande för uppehållande av deras allmänna verksamhet. Såsom departementschefen anfört synes det likväl angeläget, att ett vidgat samarbete på frivillighetens väg kommer till stånd mellan målsmännen för den lokala försöksverksamheten å ena, samt representanter för den statliga försöksverksamheten å andra sidan.

I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag torde detaljinriktningen av den lokala försöksverksamheten, såsom för närvarande är fallet, huvudsakligen få bestämmas av de olika hushållningssällskapen. Utskottet delar emellertid även departementschefens åsikt, att det kan vara erforderligt att utfärda vissa kompletterande föreskrifter för att öka verksamhetens effektivitet. I samband med att försöksprogrammet fastställs böra sålunda kunna meddelas bestämmelser rörande fördelningen mellan hushållningssällskapen av tillgängliga bidragsmedel i syfte att få till stånd en lämplig avvägning av de belopp, som tilldelas de olika sällskapen.

Med biträdande av vad i denna del uttalas i motionerna I: 392 och II: 526 vill utskottet emellertid framhålla, att ifrågakvarande bestämmelser torde böra utformas så, att de främja en övergång till försök av mera allmänt intresse och sålunda förbättra försökens genomsnittliga värde. På grund härav finner utskottet angeläget, att man vid medelsfördelningen utgår från principen, att varje försök skall äga ett ur allmänna synpunkter visst mått av betydelse för att statsbidrag skall kunna lämnas till detsamma. Därvid torde även böra beaktas, att hushållningssällskapens kostnader för ifrågakvarande försök kunna variera inom mycket vida gränser. Icke minst i de fall, då försöken anordnas vid sällskap tillhörig försöksgård och därigenom ofta bliva av särskilt kvalificerad natur, torde kostnaderna kunna uppgå till tämligen avsevärda genomsnittsbelopp.

Ur angivna synpunkter anser utskottet det icke lämpligt att på förhand fastställa ett visst antal försök samt tilldela dessa bidrag i form av ett generellt maximibelopp per försök. Bidragstilldelningen torde i stället — inom ramen för tillgängliga medel — böra göras beroende av försökens kvalitet och vederbörande sällskaps verkliga kostnader för desamma. Såsom förordas i motionerna torde därvid skäligen böra gälla, att det i propositionen angivna beloppet av 60 kronor skall utgöra bidragets nedre gräns, medan någon fast maximigräns icke skall fastställas. Med utgångspunkt härifrån finner utskottet sig likaledes kunna biträda motionärernas hemställan, att anslaget till ifrågakvarande ändamål för nästa budgetår skall uppföras med ett till 250 000 kronor förhöjt belopp. Utskottet vill härvid erinra, att hushåll-

ningssällskapen även vid bifall till detta förslag i betydande utsträckning själva torde få bära kostnaderna för den lokala försöksverksamheten.

I fråga om organisationen av den fasta försöksverksamheten delar utskottet helt departementschefens uppfattning, att särskilda av hushållningssällskapen drivna försöksgårdar måste tillmätas stort värde samt att statsmakterna bära underlätta sällskapens möjligheter att anskaffa sådana gårdar. Utskottet biträder därför förslaget om att hushållningssällskap, som önskar inrätta försöksgård, skall kunna erhålla lånegaranti i överensstämmelse med vad som gäller beträffande dylik garanti vid förvärv av mark för yttre rationalisering. Såsom förordas i propositionen torde lånegaranti bära kunna lämnas även för driftslån.

I likhet med departementschefen anser utskottet det även önskvärt, att hushållningssällskapen i ökad utsträckning skola anskaffa demonstrationsgårdar. Det statliga stödet till hushållningssällskap för inrättande av sådan gård torde i enlighet med propositionen bära utgå efter samma grunder som utskottet nyss förordat i fråga om försöksgårdarna. Möjlighet till lånegaranti torde sålunda bära finnas för inköp av demonstrationsgård ävensom för driftslån i samband med köp eller arrende av dylik gård. Ej heller vad i propositionen anförts rörande ersättning för intrång i samband med driften av demonstrationsgård föranleder någon erinran från utskottets sida. Utskottet biträder även Kungl. Maj:ts förslag om att studiegårdsverksamheten skall upphöra och att de medel, som inbesparas därigenom, i stället skola disponeras för att stödja demonstrationsgårdsverksamheten.

Vad härefter angår motionärernas yrkande om rätt för hushållningssällskap att erhålla lån och bidrag ur jordbrukets maskinlånafond för anskaffande av maskinutrustning för försöksverksamheten vill utskottet framhålla, att sällskapen — av hänsyn icke minst till rådande brist på arbetskraft — redan nu i viss utsträckning tvingats anskaffa dyrbara maskiner för detta ändamål. Utskottet anser för sin del nödvändigt, att sällskapen erhålla ökade möjligheter att rationalisera och mekanisera försöksverksamheten. I detta sammanhang får utskottet erinra, att hushållningssällskap enligt gällande bestämmelser (kung. nr 380/1948) kan erhålla lån och bidrag ur maskinlånafonden för anskaffande av jordbruksmaskin, med vilken sällskapet avser att inom sitt verksamhetsområde utföra maskinarbete åt jordbrukare. Lån ur fonden må även utgå till bestridande av hushållningssällskaps kostnad för byggnad för dylik maskinhållning. Då det synes utskottet skäligt, att användning av maskiner i det lokala försöksarbetet skall jämnställas med annan gemensam maskinanvändning, får utskottet tillstyrka motionärernas hemställan, att hushållningssällskapens anskaffning av sådana maskiner skall kunna understödjas genom lån och bidrag ur ifrågasvarande fond enligt i huvudsak de grunder, som för närvarande gälla för stöd från fonden.

Vad slutligen beträffar de i propositionen framlagda anslagsberäkningarna har utskottet tidigare förordat, att anslaget till Bidrag till lokal försöksverk-

samhet skall uppföras med ett till 250 000 kronor förhöjt belopp. Däremot biträder utskottet Kungl. Maj:ts förslag i fråga om medelsanvisning till övriga i propositionen angivna ändamål.

Kungl. Maj:ts framställning i de delar, som ej särskilt berörts i det föregående, har icke givit utskottet anledning till erinran.

Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda de närmare bestämmelser, som kunna erfordras i förevarande avseenden.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet,
att riksdagen må

1) i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall — såvitt nu är i fråga — till motionerna I: 392 och II: 526 godkänna, att den lokala försöksverksamheten på jordbrukets område m. m. organiseras enligt de riktlinjer utskottet förordat;

2) å riksstaten för budgetåret 1952/53 under nionde huvudtiteln anvisa

a) i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall i denna del till motionerna I: 392 och II: 526 till *Lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök: Bidrag till lokal försöksverksamhet* ett reservationsanslag av 250 000 kronor;

b) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning till *Lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök: Bidrag till fast försöksverksamhet m. m.* ett reservationsanslag av 175 000 kronor;

c) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning till *Bidrag till hushållningssällskapen: Demonstrationsgårdverksamhet* ett reservationsanslag av 30 000 kronor.

Stockholm den 8 maj 1952.

På jordbruksutskottets vägnar:

L. TJÄLLGREN.

Vid detta ärendes slutbehandling ha närvarit:

från första kammaren: herrar Tjällgren, Anderberg, Svedberg*, Jon Jonsson, Hjalmar Nilsson, Bertil Andersson, Sundberg, Bror Nilsson, Ebbe Ohlsson* och Osvald*; samt

från andra kammaren: herrar Andersson i Tungelsta, Johnsson i Kastanjegården, Gustafson i Dädesjö, Pettersson i Dahl, Hægglom, Jonsson i Järvsand* och Ahlsten, fru Eriksson i Hallstahammar, herrar Nilsson i Varuträsk* och Utbult.

* Ej närvarande vid justeringen.